

Света преподобномученица велика кнегиња Јелисавета Фјодоровна

Житије

Света преподобномученица велика кнегиња Јелисавета Фјодоровна је била друго по реду дете у породици великог хесен-дармштатског војводе Лудвига IV и принцезе Алисе, кћерке енглеске краљице Викторије. Једна од кћери ових супружника – Алиса, касније је постала руска царица Александра Фјодоровна.

Деца су васпитавана у традицији старе Енглеске, њихов живот је текао по строгом распореду, који је мајка одредила. Одећа и храна за децу били су изузетно једноставни. Старије кћерке су саме обављале кућне послове: спремале су собе, намештале кревете, ложиле ватру у камину. Касније је Јелисавета Фјодоровна говорила: “Код куће су ме свему научили.” Мајка је будно пратила развој талената и наклоности сваког од седморо

деце и трудила се да их васпита на чврстој основи хришћанских заповести и да улије у њихова срца љубав према ближњима,¹ нарочито према страдалницима.

Родитељи Јелисавете Фјодоровне су већи део свог иметка потрошили на добра дела, а деца су с мајком стално посећивала болнице, дечје домове, домове за инвалиде, носила су са собом велике букете цвећа, разносила их по болничким собама, стављала у вазе.

Јелисавета је од детињства волела природу, а нарочито цвеће, које је са задовољством сликала. Имала је уметничког дара и читавог свог живота много времена је посвећивала сликању. Волела је и класичну музику.

Сви који су познавали Јелисавету од детињстава примећивали су њену љубав према ближњима. Како је касније говорила сама Јелисавета Фјодоровна, на њу су још у најранијој младости огроман утицај имали живот и подвизи Елизабете Тјурингенске,² једне од њених предака, у чију част је и добила име.

Године 1873. је на мајчине очи пао и умро Јелисаветин трогодишњи брат Фридрих. 1876. године у Дармштату је завладала епидемија дифтерије, разболела су се сва деца осим Јелисавете. Мајка је ноћима бдела крај постеља болесне деце. Убрзо је умрла четворогодишња Марија, а после ње се разболела и умрла сама велика војвоткиња Алиса у тридесет петој години.

Те године се за Јелисавету завршило детињство. У несрећи је почела још чешће и усрдније да се моли. Схватила је да је живот на земљи крсни пут. Свим силама се трудила да олакша очеву несрећу, да га охрабри и утеши, и да својим млађим сестрама и брату у извесној мери замени мајку.

У двадесетој години живота принцеза Јелисавета је постала невеста великог кнеза Сергеја Александровича, петог сина цара Александра II, брата цара Александра III. С будућим супругом се упознала још у детињству, кад је долазио у Немачку са својом мајком, царицом Маријом Александровном, која је такође потицала из хесенског дома. Пре тога су сви просиоци били одбијени.

Читава породица је пратила принцезу Јелисавету на свадбу у Русију. Заједно са њом дошла је и дванаестогодишња сестра Алиса, која је овде упознала свог будућег супруга, царевића Николаја Александровича.

Венчање је обављено у цркви Зимског дворца у Петрограду.³ Велика кнегиња је вредно учила руски језик желећи да дубље проучи културу и нарочито веру своје нове домовине.

Велика кнегиња Јелисавета је поседовала заслепљујућу лепоту. У то време се причало да у Европи има само две лепотице, и да су обе Јелисавете: Јелисавета аустријска, супруга цара Фрање Јосифа, и Јелисавета Фјодоровна. Велики кнез Константин Константинович Романов је Јелисавети Фјодоровној посветио песму. Она је написана 1884. године.

Гледам те дивећи се свакога часа,

---

¹ Мајка принцезе Алисе – краљица Викторија је одговарајући на питање једног Американца у чему се састоји главна сила Енглеске показала Библију рекавши: “У овој невеликој књизи.”

² Католици су канонизовали Елизабету Тјурингенску, која је живела у време крсташких похода. Она се одликовала дубоком религиозношћу и самопожртвовањем љубављу према људима. Сав свој живот је посветила служењу и делима милосрђа.

³ Од принцезе која се удавала за великог кнеза није се захтевало да пређе у Православље.

И нема речи за твоју лепоту!
О, сигурно, дивота лика ти и стаса,
Крију исту такву душе ти красоту!

Неке кротости и туге тајне,
У очима је твојим дубина скривена;
Као анђеоска чиста, тиха, савршена,
А стидљива и нежна као жена.

Нек на земљи ништа, ни зло ни туга многа,
Твоју не запрља чистоту,
И нек свако видећи те слави Бога,
Који је створио такву лепоту.

К.Р.

Већи део године велика кнегиња је с мужем проводила на имању Иљинско - шездесетак километара од Москве, на обали реке Москве. Волела је Москву с њеним старинским храмовима, манастирима и патријархалним начином живота. Сергеј Александрович је био дубоко религиозан човек, живео је по правилима свете Цркве, строго је поштовао постове, често је ишао на богослужења, посећивао је манастире. Велика кнегиња је свуда пратила свог мужа и увек је све време стајала на дугим црквеним службама.

У православним храмовима је осећала нешто тајанствено и благодатно, нимало налик на оно што је осећала у протестантској цркви. Видела је радосно лице Сергеја Александровича после причешћивања Светим Тајнама Христовим, те је и сама пожелела да приђе светој Чаши како би поделила с њим ову радост. Јелисавета Фјодоровна је почела да моли мужа да јој набави књиге духовне садржине, православни катехизис и тумачење Светог Писма како би умом и срцем појмила која вера је истинита.

Године 1888. цар Александар III је Сергеју Александровичу поверио да буде његов представник на освећивању храма свете Марије Магдалине у Гетсиманији, који је саграђен у Светој Земљи у сећање на њихову мајку, Царицу Марију Александровну. Сергеј Александрович је и раније био у Светој Земљи 1881. године када је учествовао у оснивању Православног палестинског друштва и постао његов председник. Ово друштво је прикупљало средства за ходочаснике у Свету Земљу, за помоћ Руској мисији у Палестини, за ширење мисионарског рада, за куповину земљишта и споменика, везаних за живот Спаситеља. Кад је сазнала да постоји могућност да посети Свету Земљу Јелисавета Фјодоровна је то примила као Божји знак и молила се да јој тамо, поред Гроба Господњег Спаситељ Сам открије Своју вољу.

Велики кнез Сергеј Александрович је са супругом у Палестину допутовао 1888. године. Храм свете Марије Магдалине је изграђен у Гетсиманском врту у подножју Елеонске горе. Овај храм с пет златних купола и дан-данас је један од најлепших јерусалимских храмова. На врху Елеонске горе налазио се огроман звоник, назван "руска свећа". Угледавши ову лепоту и осетивши присуство благодати Божије на овом месту Велика Кнегиња рече: "Како бих волела да овде будем сахрањена." Тада није знала да је изговорила пророчанство, којем је било суђено да се оствари. Као дар храму свете Марије Магдалине Јелисавета Фјодоровна је донела драгоцене сасуде, Јеванђеље и воздухе.

После путовања у Свету Земљу велика кнегиња Јелисавета Фјодоровна је чврсто решила да пређе у Православље. Од овог корака је задржавао страх да ће причинити бол својим рођацима и то пре свега оцу. На крају, 1. јануара 1891. године она пише оцу писмо о својој одлуци да прими православну веру. Навешћемо га готово у целости, јер се из њега види какав пут је прошла Јелисавета Фјодоровна:

“...А сад, драги тата, желим да Вам кажем нешто и преклињем Вас да дате свој благослов.

Сигурно сте приметили какво дубоко страхопоштовање осећам према овдашњој религији кад сте били овде последњи пут, пре више од годину и по дана. Све време сам размишљала, читала и молила Бога да ми укаже прави пут, и дошла сам до закључка да само у овој религији могу да нађем сву праву и јаку веру у Бога, коју човек мора имати да би био добар хришћанин. Било би грех да и даље чиним као сад – да припадам једној цркви формално и за спољашњи свет, а у себи да се молим и верујем као мој муж. Не можете да замислите како је он био добар: никад није покушавао да ме присили било каквим средствима, препуштајући све то само мојој савести. Он зна како је то озбиљан корак и да пре него што се одлучим на њега треба да будем потпуно сигурна. Ја бих то учинила и раније, само што ме је мучило то што ћу Вам тиме нанети бол. Али зар ме Ви нећете разумети, драги мој тата?

Ви ме познајете толико добро да морате видети да сам се на овај корак одлучила само због дубоке вере и да осећам да пред Бога морам стати с чистим и верујућим срцем. Како би било једноставно да све остане као сад, али како би то било лицемерно, како лажно, и како могу да лажем свима претварајући се да сам протестанткиња у свим спољашњим обредима кад моја душа у потпуности припада православној религији? Размишљала сам и размишљала дубоко о свему томе налазећи се у овој земљи већ више од шест година и знајући да сам “нашла” религију. Тако силно желим да се за Васкрс причестим Светим Тајнама заједно с мојим мужем. Могуће је да ће вам то изгледати изненадно, али ја сам о томе већ тако дуго размишљала и сад више не могу да одлажем. Молим Вас, молим, да опростите Вашој кћерки кад добијете ове редове, ако Вам они нанесу бол. Али зар вера у Бога и исповедање вере нису једна од главних утеха у овом свету? Молим Вас, пошаљите ми телеграфски само један редак кад примите ово писмо. Нека Вас Господ благослови. То ће ми бити таква утеха, зато што знам да ће бити много непријатних тренутака, јер нико неће схватити овај корак. Молим само за кратко и нежно писмо.”

Отац кћерки није послао жељени телеграм с благословом, већ је написао писмо у којем је говорио да му њена одлука наноси бол и патњу и да он не може да да благослов.

Тада је Јелисавета Фјодоровна испољила храброст и без обзира на моралну патњу, није се поколебала у одлуци да пређе у Православље. Ево још неколико одломака из њених писама блиским људима:

“...Савест ми не дозвољава да и даље живим истом духу – то би било грешно; лагала сам све ово време остајући у својој старој вери... Било би ми немогуће да живим као што сам раније живела... Чак и на црквенословенском схватам готово све иако никада нисам учила овај језик. Библија постоји и на црквенословенском и на руском језику, али ми је лакше да читам на овом другом... Кажеш... да ме је очарао спољашњи сјај Цркве. Грешим у томе. Ништа спољашње ме не привлачи, ни богослужење – већ основа вере. Спољашње ме само подсећа на унутрашње... Прелазим из чистог убеђења, осећам да је то

најузвишенија религија и да ћу то учинити с вером, с дубоким убеђењем и увереношћу да за то имам Божји благослов.”

12.(25.) априла на Лазареву суботу била је обављена тајна миропомазања велике кнегиње Јелисавете Фјодоровне, при чему јој име није промењено, али је сад ово име било у част свете праведне Јелисавете – мајке светог Јована Претече, коју Православна Црква слави 5.(18.) септембра. После миропомазања цар Александар III је благословио своју снаху драгоценом иконом Нерукотворног Спаса, од које се Јелисавета Фјодоровна није растајала читавог живота, и с њом на грудима је примила мученичку смрт. Сада је могла да каже свом супругу речима из Библије: “Твој народ је мој народ, и твој је Бог мој Бог.” (Рут. 1, 16).

Године 1891. Цар Александар III је поставио великог кнеза Сергеја Александровича за московског генерал-губернатора. Супруга генерал-губернатора је морала да испуњава мноштво обавеза: одвијали су се стални приједи, концерти и балови. Требало је осмехивати се гостима, плесати и водити разговоре независно од расположења, здравственог стања и жеље.

После пресељења у Москву Јелисавета Фјодоровна је доживела смрт блиских људи – ватрено вољене снахе принцезе Александре (жене Павла Александровича) и очеву смрт. То је било време њеног духовног раста.

Московљани су убрзо оценили милосрђе велике кнегиње. Она је обилазила болнице за сиромашне, старачке домове, домове за напуштену децу. И свуда се трудила да олакша људску патњу: делила је храну, одећу и новац, побољшавала услове живота несрећних људи.

После очеве смрти Сергеј Александрович и она су путовали Волгом посећујући Јарослављ, Ростов, Углич. У свим овим градовима супружници су се молили у тамошњим храмовима.

Године 1894. без обзира на мноштво насталих препрека, одлучено је да се велика кнегиња Алиса вери с наследником руског престола, Николајем Александровичем. Јелисавета Фјодоровна се радовала што ће људи, који се воле моћи да постану супружници, и што ће њена сестра живети у Русији, драгој Јелисаветином срцу. Принцеза Алиса је имала двадесет две године, и Јелисавета Фјодоровна се надала да ће сестра живећи у Русији схватити и завољети руски народ, усвојити руски језик у потпуности и да ће моћи да се припреми за узвишено служење руске царице.

Међутим, све се одиграло другачије. Наследникова вереница је дошла у Русију кад је цар Александар III лежао на самртничком одру. Цар се упокојио 20. октобра 1894. године. Следећег дана принцеза Алиса је прешла у Православље и добила је име Александра. Венчање цара Николаја II и Александре Фјодоровне обављено је недељу дана после сахране, а у пролеће 1896. године извршено је крунисање у Москви. Славље је било помрачено страшном несрећом: на Ходинском пољу, где су се делили поклони почео је метеж – неколико хиљада људи је било рањено или угушено. Тако је почела ова трагична владавина – с опелима и погребним песмама.

У јулу 1903. године свечано је прослављен преподобни Серафим Саровски. У Саров је допутовала цела царска породица. Царица Александра Фјодоровна се молила преподобном да јој дарује сина. Кад се после годину дана родио престолонаследник, по жељи царског пара престо доње цркве, саграђене у Царском Селу је био освећен у име преподобног Серафима Саровског. У Саров је допутовала и Јелисавета Фјодоровна са супругом. У писму из Сарова она пише: “...Какву немоћ, какве болести смо видели, али и

какву веру! Чинило ми се као да живимо у време земаљског живота Спаситеља. И како су се молиле, како су плакале – ове сироте мајке са болесном децом – и хвала Богу, многи су се исцељивали. Господ нас је удостојио да видимо како је нема девојчица проговорила, али како се мајка молила за њу!”⁴

Кад је почео руско-јапански рат Јелисавета Фјодоровна се одмах латила организовања помоћи фронту. Једно од њених изузетних дела било је организовање радионица за помоћ војницима – у ту сврху су биле припремљене све сале Кремљовског дворца осим Тронске. На хиљаде жена је радило на машинама за шивење и за радним столовима. Огромни прилози су пристизали из читаве Москве и из провинције. Одавде су на фронт ишле огромни пакети са намирницама, одећом, лековима и поклонима за војнике. Велика кнегиња је на фронт слала и покретне цркве с иконама и свиме што је потребно за богослужење. Лично је слала Јеванђеља, иконице и молитвенике.

Од својих средстава велика кнегиња је формирала неколико санитарних возова. У Москви је организовала болницу за рањенике, коју је сама стално посећивала, стварала је специјалне комитете за издржавање удовица и сирочади војника и официра погинулих на фронту.

Међутим, руска војска је трпела пораз за поразом. Терористички актови, митинзи и штрајкови у земљи попримили су невиђене размере. Државни и друштвени поредак се рушио, претила је револуција.

Сергеј Александрович је сматрао да треба применити строже мере према револуционарима и реферисао је о томе цару, рекавши да у постојећој ситуацији не може више да обавља дужност генерал-губернатора Москве. Цар је прихватио оставку и супружници су напустили губернаторску кућу преселивши се привремено у Нескучно.

У међувремену је борбена организација есера осудила великог кнеза Сергеја Александровича на смрт. Њени агенти су га пратили, тражећи zgodnu прилику да почине убиство. Јелисавета Фјодоровна је знала да њеном супругу прети смртна опасност. Добијала је анонимна писма у којима су је упозоравали да не прати свог мужа уколико не жели да је задеси његова судбина. Велика Кнегиња се тим више трудила да га не оставља самог, и колико год је то било могуће – свуда је пратила супруга.

5.(18.) фебруара 1905. године Сергеј Александрович је убијен бомбом, коју је бацио терориста Иван Каљајев. Кад је Јелисавета Фјодоровна дошла на место експлозије тамо се већ била окупила гомила људи. Неко је покушао да је спречи да приђе остацима супруга, али је она својим рукама сакупила делове мужевљевог тела, које је експлозија разбацала. После првог опела у Чудовом манастиру Јелисавета Фјодоровна се вратила у дворца, обукла је црнину и почела да пише телеграме, пре свега сестри, Александри Фјодоровној, молећи је да не долази на сахрану, јер би терористи ову прилику могли да искористе за атентат на царске супружнике.

Док је писала телеграме велика кнегиња се неколико пута интересовала за стање рањеног кочијаша Сергеја Александровича. Рекли су јој да је стање кочијаша безнадежно и да убрзо може да умре. Да не би узнемирила човека на умору Јелисавета Фјодоровна је скинула црнину, обукла исту ону плаву хаљину, коју је пре тога имала на себи, и отишла у болницу. Тамо је нагнувши се над постељу умирућег ухватила његово питање о Сергеју Александровичу и да би га смирила, велика кнегиња се савладала, осмехнула се и нежно

---

⁴ Следећег дана после прослављања у Успенском храму мајка неме девојчице је обрисала својом марамом ковчег са моштима преподобног, а затим лице своје кћери и ова је одмах проговорила.

му је рекла: “Он ме је послао код Вас.” И умирен њеним речима, мислећи да је Сергеј Александрович жив, одани кочијаш је умро исте те ноћи.

Другог дана након мужевљеве смрти Јелисавета Фјодоровна се упутила у тамницу, у којој се налазио убица. Каљајев је рекао: “Нисам хтео Вас да убијем, видео сам Вас неколико пута кад је бомба већ била спремна, али сте Ви били са њим и одлучио сам да га не дирам.” “И нисте схватили да сте ме убили заједно са њим?” одговори она. Даље је рекла да му доноси опроштај од Сергеја Александровича и молила је убицу да се покаје. У рукама је држала Јеванђеље и молила га је да га чита, али је он одбио. Ипак, Јелисавета Фјодоровна је оставила у ћелији Јеванђеље и малу икону надајући се чуду. Излазећи из тамнице рекла је: “Мој покушај је био неуспешан, међутим, ко зна, могуће је да ће у последњем тренутку постати свестан свог греха и покајати се.” Касније је велика кнегиња молила цара Николаја II да помилује Каљајева, али је ова молба била одбијена.

Од великих кнезова на сахрани су присуствовали само Константин Константинович и Павел Александрович. Сергеј Александрович је сахрањен у малој цркви Чудовог манастира где су у току четрдесет дана свакодневно служени парастоси; Велика Кнегиња је била присутна на свакој служби и често је долазила овде ноћу молећи се за новопрестављеног. Овде је осетила благодатну помоћ од светих моштију светитеља Алексеја, митрополита Московског, којег је од тада нарочито поштовала. Велика кнегиња је носила сребрни крстић са честицом моштију светитеља Алексеја.⁵ Сматрала је да је светитељ Алексеј у њено срце усадио жељу да сав преостали живот посвети Богу.

На месту где је био убијен њен муж Јелисавета Фјодоровна је подигла споменик – крст направљен по пројекту уметника Васнецова. На споменику су биле написане Спаситељеве речи, које је Он изрекао на Крсту: “Опрости им, Оче, јер не знају шта чине” (Лк. 23, 34).⁶

После мужевљеве смрти Јелисавета Фјодоровна није скидала црнину, почела је строго да пости, много се молила. Њена спаваћа соба у Николајевском дворцу је почела да личи на монашку келију. Сав раскошни намештај је био изнет, зидови су били окречени у белу боју, на њима су се налазиле само иконе и слике духовне садржине. Она се није појављивала ни на каквим светским пријемима. Ишла је само у храм на венчања или крштења рођака и пријатеља и одмах одлазила кући или да обави неки посао. Сад је више ништа није везивало за светски живот.

Сакупила је све своје драгоцености, део је дала у државну благајну, део – рођацима, а преостало је одлучила да употреби за изградњу обитељи милосрђа. На Бољшој Ординки у Москви Јелисавета Фјодоровна је купила имање с четири куће и вртом. У највећој, једноспратној кући налазиле су се трпезарија за сестре, кухиња, остава и друге помоћне

---

⁵ Овај крстић се заједно са другим личним стварима сад чува у храму свете Марије Магдалине у Гетсиманији у Јерусалиму.

⁶ Нова власт је срушила крст у пролеће 1918. године. Почетком 1985. године за време ремонтних радова на Ивановском тргу Московског Кремља радници су пронашли добро очувану гробницу са остацима великог кнеза. Радници музеја Московског Кремља су узели све сачуване предмете од драгоцених метала: прстење, ланчиће, медаљоне, иконе, крст светог Георгија и послали их “комисији фонда музеја Кремља ради одређивања њихове уметничке вредности и места њиховог чувања у будуће,” како је записано у акту у одузимању. На месту где је сахрањен Сергеј Александрович налазила се аутобуска станица.

Деведесет година после убиства, 18. фебруара 1995. године, Његова Светост Патријарх Алексеј II је служио парастос у Архангелској цркви у Кремљу и у проповеди рекао: “Сматрамо да је праведно да се остаци великог кнеза Сергеја Александровича пренесу у гробницу Романова код цркве Новоспаског манастира. И узнесимо молитву да Господ упокоји душу његову у небеским обитељима.”

просторије, у другој – црква и болница, поред њих – апотека и амбуланта за болеснике, у четвртој згради се налазио стан за свештеника – духовника обитељи, учионице школе за девојчице из дома и библиотека.

Јелисавета Фјодоровна се дуго трудила да напише устав обитељи. Желела је да обнови у њој стару институцију ђакониса, која је постојала у првим вековима хришћанства. Ђаконисе су у то време могле бити удовице или старије девојке. Њихове главне обавезе су биле: помагање женама које су ступале у Цркву, обучавање основама вере, помоћ приликом обављања Тајне Крштења, као и брига о сиромашнима и болеснима. За време прогона хришћана ђаконисе су служиле мученицима и мученицама у тамницама.

Архиепископ Атанасије, који је лично познавао Јелисавету Фјодоровну се сећа: “Једно време је озбиљно размишљала о поновном успостављању институције ђакониса, у чему ју је подржао митрополит Московски Владимир (Богојављенски, руски новомученик, †1918.г.)” Али је против тога иступио Саратовски епископ Гермоген (после револуције је мучнички окончао живот у Тобољску).

Јелисавета Фјодоровна се одрекла своје идеје, није хтела да користи свој високи положај како би заобишла утврђена правила и занемарила мишљење црквене власти. Дешавало се да људи велику кнегињу неправедно оптуже за протестантске тенденције, због чега су се касније кајали.

Јелисавета Фјодоровна је наставила да ради на састављању устава обитељи. Путовала је неколико пута у Зосимову пустињу, где је са старцима разматрала нацрт; писала је разним манастирима и духовним библиотекама света, проучавала уставе древних манастира. Срећан случај који јој је послао Промисао Божји помогао јој је у овом раду.

1906. године велика Кнегиња је прочитала књигу “Дневник свештеника који је служио у армији на Далеком Истоку у читавом току минулог руско-јапанског рата,”⁷ коју је написао свештеник Митрофан Серебрјански. Пожелела је да се упозна са аутором и позвала га је да дође у Москву. Као резултат њихових сусрета и разговора појавио се нацрт устава будуће обитељи, који је припремио отац Митрофан, а Јелисавета Фјодоровна узела за основу.

За богослужење и духовно руковођење сестрама је по пројекту устава био потребан ожењен свештеник, али који би са својом попадијом живео као брат са сестром и стално боравио на територији обитељи. Јелисавета Фјодоровна је у писмима и приликом личних сусрета молила оца Митрофана да постане духовник будуће обитељи, јер је он одговарао свим захтевима устава.

Он се родио у Орјолу у свештеничкој породици са много деце 31. јула 1870. године. Деца су васпитавана у побожности и строгом поштовању црквених обреда. Кад би дете навршило четири године отац би га доводио код мајке и говорио да од сада њихово дете може да се придржава свих постова. У породици су владали мир и љубав, деца су се према родитељима односила са највећим поштовањем. Младић Митрофан је по завршетку духовне семинарије замолио родитеље да му дају благослов за брак како би одмах затим примио свештенички чин. Читавог свог живота отац Митрофан је веома волео и поштовао своју супругу. Пред крај свог живота отац Митрофан се сећао: “Ољушка, сапутница моја је на отвореним сплавовима по Иртишу долазила код мене у прогонство. Каква ми је то била подршка и утеха!”

---

⁷ Штампан је 1905-1906. године у Веснику клира војске.

Супружници нису имали деце и по међусобном договору одлучили су да чувају целомудрије у браку. Отац Митрофан је говорио да је то најтежи подвиг – да човек има благослов да живи с вољеном супругом, али да одсеца похот. То је могуће само уз Божију помоћ.

Од 1896. године отац Митрофан је служио као свештеник у војсци при 51. драгунском Черниговском пуку, који се налазио у Орјолу. Заједно с пуком отац Митрофан је отишао у руско-јапански рат, где се налазио у зони ратних дејстава под Љао-јаном и Мук-деном од 1904. до 1906. године. По завршетку рата вратио се у родни Орјол и постао је старешина парохијске цркве. У Орјолу је био омиљен као истински и духовно искусан пастир. После службе народ је сатима долазио код њега по савет и поуку, са свим тешкоћама и питањима. Сећао се како би ретко имао прилике да изађе из цркве пре пет сати увече.

После беседе с великом кнегињом о.Митрофан је рекао да пристаје да пређе у Москву и да служи у новој обитељи. Међутим, на повратку кући размишљао је о томе колико суза га тамо чека, колико ће парохијани бити ожалашћени одласком вољеног духовног оца. И одлучио је да одбије да се пресели у Москву, иако је сам касније говорио да је за њега молба велике кнегиње готово заповест.

Кад се пре одласка у Орјол задржао на конаку у подмосковској кући дуго је размишљао и чврсто одлучио да пошаље телеграм с негативним одговором на понуду Јелисавете Фјодоровне. И одједном су готово сви прсти на руци почели да му трну и одузела му се рука. Отац Митрофан се јако уплашио да више неће моћи да служи у цркви, и схватио је овај догађај као поуку. Почео је ватрено да се моли и обећао је Богу да ће пристати да пређе у Москву и два сата касније рука му је поново оживела.

Кад је о.Митрофан у парохији објавио да одлази сви су плакали, почела су мољења, писма, молбе црквеним властима. Пролазили су месеци, а он никако да оде из Орјола, и отац Митрофан је осетио да нема снаге то да учини. И тада му се рука поново одузела. Одмах после овога отац Митрофан је отпутовао у Москву, дошао је у Иверску капелу и са сузама се молио пред Иверском иконом Мајке Божије, обећао је да ће прећи у Москву – само да му се исцели рука. И кад је целивао икону, прсти болесне руке почеше да се померају. Он тада оде код Јелисавете Фјодоровне и радосно је обавести да је чврсто одлучио да допутује и постане духовник обитељи.

Неколико пута је велика кнегиња морала да прерађује устав своје обитељи како би се задовољили сви захтеви и поправке Светог Синода. Цар Николај II је својим највишим декретом помогао да се победи супротстављање Синода да се оснује обитељ.

10. фебруара 1909. године велика кнегиња је скинула црнину, обукла се у одећу сестре љубави и милосрђа и окупивши седамнаест сестара и обитељи коју је основала, рече: “Остављам блистави свет у којем сам имала сјајан положај, али заједно са свима вама улазим у још већи свет – у свет сиромаша и патника.”

Отац Митрофан је постао прави духовник обитељи, наставник и помоћник настојатељице. Колико је велика кнегиња ценила духовника обитељи види се из њеног писма упућеног цару (април 1909. године): “У нашим пословима отац Митрофан је благослов Божји, јер је он поставио потребан темељ... Он ме исповеда, руководи у цркви, пружа ми огромну помоћ и даје пример својим чистим, једноставним животом – тако скромном и безграничном љубављу према Богу и Православној Цркви. Кад попричаш с њим неколико минута видиш да је то скроман, чист Божји човек, Божји слуга у нашој Цркви.”

У основи Марто-Маријинске обитељи милосрђа био је устав манастирског општежића. 9. (22.) парила 1910. године у цркви свете Марте и Марије епископ Трифун је посветио у звање сестара крста, љубави и милосрђа седамнаест сестара обитељи на челу са великом кнегињом Јелисаветом Фјодоровном. За време свечане службе епископ Трифун је обраћајући се великој кнегињи, већ обучној у одежду сестре милосрђа, упутио пророчанске речи: “Ова одећа ће Вас сакрити од света и свет ће бити скривен од Вас, али ће она истовремено бити сведок Ваше добротинитељске делатности, која ће засјати пред Господом у славу Његову.”

Значајно је посвећивање саздане обитељи светим женама-мироносицама Марти и Марији. Обитељ као да је требало да постане дом светог Лазара – друга Божијег, кућа у којој је тако често боравио Спаситељ. Сестре обитељи су позиване да сједине узвишени удео Марије, која је пажљиво слушала речи вечног живота, и Марино служење – служење Господу кроз ближњег свог.

Први храм обитељи (болнички) освештао је епископ Трифун 9. (21.) септембра 1909. године (на празник Рођења Пресвете Богородице) у име светих жена-мироносица Марте и Марије. Други храм, у част Покрова Пресвете Богородице освећен је 1911. године (архитекта А.В.Шчусев, фреске М.В.Нестеров). Изграђен по узору на новоградско-псковско неимарство он је сачувао топлину и удобност малих парохијских цркава, али је ипак био предвиђен да прими преко хиљаду молитвеника.

М.В.Нестеров је за овај храм рекао: “Храм Покрова је најлепше савремено московско здање, које у другим условима осим директног значаја за парохију има и уметничко-васпитни значај за читаву Москву.” 1914. године испод храма је уређена црква-гробница у име Сила Небеских и свих светих, за коју је настојатељица сматрала да ће бити место њеног упокојења. Гробницу је осликао П.Д.Корин, ученик М.В.Нестерова.

Дан у Марто-Маријинској обитељи је почињао у 6 часова ујутру. После заједничког јутарњег молитвеног правила у болничком храму Велика Кнегиња је давала сестрама послушања за предстојећи дан. Сестре које су тог дана биле слободне од послушања остајале су у храму где је почињала света Литургија. Дневни обед је протицао са читањем житија светих. У 5 сати увече у цркви се служила вечерња са јутрењем. Уочи празника и недеље служило се свеноћно бденије. У 9 сати увече је у болничком храму читано вечерње правило, после чега су се све сестре, добивши благослов од настојатељице, разилазиле по келијама. Четири пута недељно на вечерњој служби су се читали акатисти: у недељу – Спаситељу, у понедељак – Архангелу Михајлу и свим Бестелесним Силама Небеским, у среду – светим женама-мироносицама Марти и Марији, и у петак – Мајци Божијој или Страдањима Христовим. У капели која је уређена на крају баште у обитељи читао се Псалтир за упокојене. Често се тамо ноћу молила сама настојатељица.

Унутрашњим животом сестара је руководио изузетан свештеник и пастир, духовник обитељи, протојереј Митрофан Серебрјански. Два пута недељно он је одржавао беседе са сестрама. Осим тога, сестре су свакодневно у одређено време могле да дођу ради савета или поуке код духовника или код настојатељице. Велика кнегиња и отац Митрофан су учили сестре да њихов задатак није само медицинска помоћ већ и духовно поучавање, слабих, заблуделих и очајних људи. Сваке недеље после вечерње службе у цркви Покрова Мајке Божије организоване су беседе за народ са заједничким појањем молитава.

“Читаво спољашње уређење обитељи и сам њен унутрашњи свакодневни живот, и сва дела велике кнегиње уопште, носила су траг префињености и културе не зато што је

она придавала томе неки значај самом по себи, већ зато што је такво било несвесно дејство њеног стваралачког духа,” пише у својим сећањима митрополит Анастасије.

Богослужење у обитељи се одликовало нарочитом лепотом и свештеним страхом, и то је била заслуга духовника, којег је изабрала настојатељица и који је био изузетан по својим пастирским врлинама. Овде су служили и проповедали реч Божију најбољи пастири и проповедници не само из Москве, већ и из многих удаљених крајева Русије. Настојатељица је као пчела сакупљала нектар са свих цветова како би људи осетили нарочити мирис духовности. Обитељ, њени храмови и богослужење су будили дивљење савременика. Овакав утисак није изазивала само лепота храма, већ и предиван парк са цвећњацима – у најбољим традицијама баштованске уметности 18-19. века. То је био једини ансамбл, који је хармонично спајао спољашњу и унутрашњу лепоту.

Савременица велике кнегиње, Нона Грејтон, дворска дама њене рођаке принцезе Викторије сведочи о Јелисавети Фјодоровној: “Она је поседовала изузетну особину – да види добро и оно право у људима и трудила се да они то испоље. Такође није имала високо мишљење о својим особинама... Никада није говорила: “Не могу”, и никад није било ничег туробног у животу обитељи свете Марте и Марије. Тамо је све било савремено, како унутра, тако и споља. И свако ко је тамо био понео је предиван утисак.”

У обитељи свете Марте и Марије велика кнегиња је водила живот подвижнице. Спавала је на дрвеним даскама без душека, тајно је носила власеницу и вериге. О томе је у својим успоменима испричала подвижница Марто-Маријинске обитељи монахиња Љубов (у свету Ефросинија). Једном је, док још није била научена монашким правилима, ушла у собу настојатељице без молитве и не затраживши благослов. У келији је угледала велику кнегињу у власеници и с веригама. Кнегиња се нимало није збунила, већ је само рекла: “Душо, треба да куцаш кад улазиш.”

Монахиња Љубов се такође сећа изузетног догађаја који ју је довео у манастир. То је било 1912. године. У шеснаестој години пала је у летаргичан сан, за време којег је њену душу дочекао преподобни Онуфрије Велики. Довео ју је код троје светитеља – у једном од њих Ефросинија је препознала преподобног Сергија Радоњешког, двоје других јој је било непознато.

Преподобни Онуфрије рече Ефросинији да је потребна у Марто-Маријинској обитељи, и пробудивши се из сна, Ефросинија је почела да се распитује где у Русији постоји манастир у част свете Марте и Марије. Испоставило се да је једна њена познаница искушеница у овој обитељи и она је испричала Ефросинији о овој обитељи и кнегињи која ју је основала. Ефросинија је написала настојатељици писмо са питањем да ли могу да је приме у обитељ и добила је потврдан одговор. Кад је по доласку у манастир ушла у келију настојатељице у њој је препознала ону светицу која је стајала у рајској обитељи заједно са преподобним Сергијем. А кад је отишла да добије благослов од духовника манастира, оца Митрофана, у њему је препознала другог од двоје људи, који су стајали поред преподобног Сергија. Тачно шест година после овог виђења велика кнегиња је претрпела мученичку смрт на дан обретења моштију преподобног Сергија Радоњешког, а отац Митрофан је касније примио постриг са именом Сергије у част преподобног Сергија.

Од детињства навикнута на рад велика кнегиња је све радила сама и за себе лично није тражила никакве услуге од сестара. Учествовала је у свим пословима обитељи као обична сестра, увек дајући пример осталима. Једном је настојатељици пришла једна од сестара с молбом да пошаље неку од сестара да пребира кромпир, јер нико неће да јој

помогне. Велика кнегиња је, не рекавши никоме ни речи отишла сама. Видевши настојатељицу како пребира кромпир постиђене сестре притрчаше и латише се посла.

Велика кнегиња је строго поштовала постове и јела је само биљну храну. Ујутру је устајала на молитву после чега је делила послушања сестрама, радила у клиници, примала посетиоце, прегледала молбе и писма.

Увече је следио обилазак болесника, који се завршавао касно после поноћи. Ноћу се настојатељица молила у соби за молитву или у цркви, њен сан је ретко кад трајао дуже од три сата. Кад би неки болесник био немиран и кад би му била потребна помоћ она је седела крај његове постеље до зоре. У болници је Јелисавета Фјодоровна преузимала најтежи посао: асистирала је на операцијама, превијала, тешила болеснике и свим снагама се трудила да им олакша патње. Они су говорили да велика кнегиње зрачила лековитом силом, која им је помагала да поднесу бол и да пристану на тешке операције.

Као главно средство против болести настојатељица је увек предлагала исповест и причешћивање. Још је говорила: “Неморално је тешити људе на умору лажном надом на оздрављење, боље им је помоћи да хришћански пређу у вечност.”

Сестре обитељи су училе основе медицине. Њихов главни задатак је био обилазак болесника и сиромаша, брига о напуштеној деци, пружање медицинске, моралне и материјалне помоћи.

У болници обитељи су радили најбољи московски стручњаци. Све операције су се обављале бесплатно. Овде су се лечили они које су други лекари одбијали. Исцељени пацијенти су плакали одлазећи из Марто-Маријинске обитељи опраштајући се са “великом матушком”, како су звали настојатељицу. При обитељи је радила школа веронауке за фабричке раднице. Свако ко је желео могао је да користи фонд предивне библиотеке. Радила је бесплатна менза за сиромашне. У обитељи је створен дом за девојчице-сирочад. Пред Божић је кићена велика јелка за сиромашну децу, дариване су им играчке, слаткиши, топла одећа коју су шиле саме сестре.

Настојатељица обитељи је сматрала да главни посао сестара није рад у болници, већ помоћ сиромашнима и потребитима. Обитељ је добијала до дванаест хиљада молби годишње. Људи су молили за разне ствари: да им се организује лечење, нађе посао, причувају деца, негују болесници везани за постељу, да се пошаљу на школовање у иностранство.

Велика кнегиња је налазила могућност да помогне клиру, давала је средства за потребе сиромашних сеоских парохија, које нису могле да поправе храм или да саграде нови. Материјално је помагала свештеницима-мисионарима који су се трудили међу паганима Крајњег Севера или другим народима у забаченим крајевима Русије, бодрила их је и укрепљивала.

Једно од главних места сиромаштва, којем је велика кнегиња посвећивала посебну пажњу била је Хитрова пијаца. Јелисавета Фјодоровна је у пратњи своје келијнице Варваре Јаковљеве или сестре обитељи кнегиње Марије Оболенске неуморно обилазећи јазбине, скупљала сирочад и наговарала родитеље да јој дају децу на васпитање. Цело насеље Хитрова ју је поштовало називајући је “сестром Јелисаветом” или “матушком”. Полиција ју је стално упозоравала да не може да јој гарантује безбедност. Као одговор на то велика кнегиња се увек захваљивала полицији за бригу и говорила да њен живот није у њиховим рукама, већ у рукама Божјим. Она се трудила да спаси децу Хитровке. Нису је плашили ни прљавштина, ни псовке, ни изглед људи који су изгубили људско обличје.

Она је говорила: “Подобије Божије може понекад бити помрачено, али никада не може бити уништено.”

Дечаке, отргнуте из Хитровке смештала је у општежитија. Од једне групе доскорашњих одрпанаца створена је вредна радна задруга московских курира. Девојчице су смештане у затворене школске установе или домове, где су такође водили рачуна о њиховом здрављу и духовном расту.

Јелисавета Фјодоровна је оснивала домове за бригу о сирочади, инвалидима и тешким болесницима, налазила је времена да их посети, стално им је материјално помагала, доносила је поклоне. Прича се следећи догађај. Једном је велика кнегиња требало да дође у дом за мале девојчице-сирочад. Сви су спремали да достојно дочекају своју добротинитељку. Девојчицама је речено да ће доћи велика кнегиња: треба да се поздраве се њом и пољубе је у руку. Кад је Јелисавета Фјодоровна стигла дочекале су је малишанке у белим хаљиницама. Оне је здружено поздравише и све пружише своје ручице великој кнегињи с речима: “Љубите руке.” Васпитачице се препадоше: шта ли ће сад бити! Али Велика Кнегиња, пустивши сузу, приђе свакој девојчици и свима целива руке. Притом су сви плакали – таква су ганутост и страхопоштовање били на лицима и у срцима.

Савременици се сећају још једног од безбројних доказа њене љубави према паћеницима. Једна сестра је дошла из сиромашног кварта и испричала о жени безнадежно болесној од туберкулозе с двоје мале деце, који живе у хладном подруму. Матушка се одмах забринула, истог часа је позвала најстарију сестру и заповедила да мајку смести у болницу за туберкулозне, а децу да узме у дом; ако се не нађе кревет нека се болесница смести у кревет на расклапање. После тога сама је узела одећу и покриваче за децу и кренула за њима. Велика кнегиња је стално обилазила болесну мајку до саме њене смрти, умиривала је обећавајући да ће се побринути за децу.

Велика матушка се надала да ће Марто-Маријинска обитељ милосрђа, коју је основала процветати и постати велико плодно дрво. Са временом се спремала да организује одељења обитељи и у другим градовима Русије.

Великој кнегињи је била својствена исконска руска љубав према ходочасништву. У више наврата је путовала у Саров и ту је с радошћу журила у храм, како би се помолила покрај кивота преподобног Серафима. Путовала је у Псков, у Кијев, у Оптину пустињу, у Зосимову пустињу, била је у Соловјецком манастиру. Посећивала је и најмање манастире у забаченим и удаљеним местима Русије. Присутствовала је свим духовним свечаностима везаним за обретење или преношење моштију угодника Божјих. Болесним поклоницима, који су очекивали исцељење од новопрослављених светаца велика кнегиња је тајно помагала, неговала их је. 1914. године велика кнегиња је посетила манастир у Алапајевску – граду којем је било суђено да постане место њеног заточења и мученичке смрти.

Помагала је руским поклоницима који су путовали у Јерусалим. Друштва, која је организовала покривала су вредност карата за ходочаснике који су из Одесе путовали за Јафу. Такође је изградила велику гостопримницу у Јерусалиму. Још једно славно дело велике кнегиње је изградња руског православног храма у Италији у граду Барију, у којем почивају мошти светитеља Николаја Мирликијског. 1914. године освећени су доњи храм у част светитеља Николаја и конаци за путнике.

Драгоцену је сећање митрополита Анастасија на велику кнегињу, коју је лично познавао: “Она не само да је била у стању да плаче са онима који плачу, него и да се радује с онима који се радују, што је обично теже од претходног. Иако није била

монахиња у правом смислу ове речи, она је више од многих инокиња поштовала велики завет светог Нила Синајског: “Благо оном иноку, који сваког човека поштује као бога после Бога.” У срцу је увек тежила да нађе добро у сваком човеку и да “позива на милост према палима”. Природна незлобивост јој међутим, није сметала да гори светим гневом кад види неправду. Још је строже осуђивала себе кад би пала у ову или ону, чак и нехотичну грешку... Једном, док сам био викарни епископ у Москви понудила ми је да будем председник друштва с потпуно светским саставом, које притом није имало задатак да буде у непосредним односима са Црквом. Нехотице сам се збунио не знајући шта да одговорим на њене речи. Она је истог тренутка схватила у каквој ситуацији се налазим: “Извините,” одлучно је казала, “рекла сам глупост,” и тако ме је ослободила потешкоће.”

Савременици су се сећали да је Јелисавета Фјодоровна доносила са собом чист миомирис љиљана, можда због тога што је толико волела белу боју. Пошто се сретала са мноштвом људи одмах је могла да разуме човека; сервилност, лаж и лукавост су јој били одвратни. Говорила је: “Тешко је наћи истину на земљи, коју све јаче заплускују таласи греха; да се човек у животу не би разочарао треба да тражи истину на небу, где је отишла од нас.”

Од самог почетка свог живота у Православљу до последњих дана велика кнегиња је била у потпуном послушању својим духовним оцима. Без благослова свештеника Марто-Маријинске обитељи протојереја Митрофана Серебрјанског и без савета старца Оптине пустиње, Зосимове пустиње и других манастира ништа није предузимала. Њено смирење и послушање је било задивљујуће.

Господ ју је наградио даром духовног расуђивања и пророштва. Отац Митрофан Серебрјаков је причао да је нешто пре револуције уснио сан, снажан и очигледно пророчки, али није знао како да га протумачи. Сан је био у боји: четири слике које су се смењивале једна за другом. Прва је: стоји предивна црква. Одједном се са свих страна појављују пламени језици, и цео храм гори – величанствен и страشان приказ. Друга је: лик царице Александре Фјодоровне у црном раму; одједном из овог рама почињу да израстају младице на којима се отварају бели љиљани, цветови постају све већи и затварају лик. Трећи: Архангел Михајло с огњеним мачем у руци. Четврта слика: преподобни Серафим Саровски клечи на коленима на камену са рукама подигнутим у молитви.

Узнемирен због овог сна отац Митрофан га исприча Великој Кнегињи рано ујутру пре почетка Литургије. Јелисавета Фјодоровна рече да је њој тај сан јасан. Прва слика значи да ће се у Русији убрзо одиграти револуција, почеће прогони Руске Цркве због наших грехова, због неверја ће наша земља доћи на ивицу погибељи. Друга слика означава да ће сестра Јелисавете Фјодоровне и цела царска породица примити мученичку смрт. Трећа слика значи да и после тога Русију очекују велике несреће. Четврта слика значи да ће по молитвама преподобног Серафима и других светих и праведника земље руске и заступништвом Мајке Божије наша земља и наш народ бити помиловани.

Дар духовног расуђивања се нарочито испољио у њеном односу према Распућину. Много пута је молила своју сестру – царицу да му се не поверава и да себе не доводи у ситуацију да зависи од њега. Велика кнегиња је о томе говорила и самом цару, али је њен савет био одбачен. На молбу својих пријатеља и по благослову старца 1916. године је учинила последњи покушај и отпутовала је у Царско Село како би лично с царем поразговарала о стању у земљи. Цар је није примио. Разговор о Распућину се одиграо између царице и велике кнегиње и завршио се жалосно. Царица није желела да саслуша

сестру: “Знамо да су против светаца говорили и раније.” На то је велика кнегиња рекла: “Не заборави судбину Луја XVI.”⁸ Растале су се хладно.

За време Првог светског рата велика кнегиња је имала све више посла: требало је неговати рањенике у болницама. Део сестара обитељи је био послан да ради у пољској болници. У прво време је Јелисавета Фјодоровна, вођена хришћанским осећањима посећивала заробљене Немце, али ју је клевета да тајно подржава непријатеље приморала да се тога одрекне.

1916. године пред капије обитељи дошла је разјарена гомила. Захтевали су да им се преда немачки шпијун – брат Јелисавете Фјодоровне, који се наводно крио у обитељи. Настојатељица је лично изашла пред гомилу и понудила да се прегледају све просторије у манастиру. Господ није допустио да погине тог дана. Дошао је одред полицијске коњице и растерао гомилу.

Убрзо после фебруарске револуције пред обитељ је поново дошла гомила са пушкама, црвеним заставама и тракама. Сама настојатељица је отворила капије – саопштили су јој да су дошли да је ухапсе и предају суду као немачку шпијунку, која осим тога чува оружје у манастиру.

На захтев придошлица да одмах крене с њима велика кнегиња је рекла да мора да изда заповести и да се опрости са сестрама. Настојатељица је окупила све сестре обитељи и замолила је оца Митрофана да одслужи молебн. Затим је, обративши се револуционарима, позвала да уђу у цркву, али да притом оставе оружје на улазу. Они су невољно скинули пушке и ушли у храм.

Цео молебн је Јелисавета Фјодоровна била на коленима. По завршетку службе рекла је да ће им отац Митрофан показати све грађевине обитељи и да могу да траже оно што желе да нађу. Наравно, нису нашли ништа осим сестринских келија и болнице с болесницима. После њиховог одласка Јелисавета Фјодоровна је рекла сестрама: “Очигледно је да још нисмо достојне мученичког венца.” У једном од писама из тог доба она пише: “То што смо живи јесте невероватно чудо.” Никакву злобу или осуду није осећала према безумљу гомиле. Говорила је: “Народ је дете, он није крив за оно што се дешава... довели су га у заблуду непријатељи Русије.” О хапшењу и страдањима царске породице је говорила: “То ће послужити њиховом моралном очишћењу и приближити их Богу.”

У пролеће 1917. године код ње је допутовао шведски министар по налогу кајзера Вилхелма и понудио да јој помогне да оде у иностранство. Јелисавета Фјодоровна је одговорила да је одлучила да подели судбину са земљом коју сматра својом новом домовином, и да не може да остави сестре обитељи у ово тешко време.

Никад у обитељи на богослужењу није било толико народа као пред октобарски преврат. Људи су ишли не толико због тањира чорбе или медицинске помоћи, колико због утехе и савета “велике матушке”. Јелисавета Фјодоровна је све примала, слушала, укрепљивала. Људи су од ње одлазили умирени и охрабрени.

У прво време после октобарског преврата обитељ свете Марте и Марије није дирана. Напротив, према сестрама је показивано поштовање, два пута недељно је у обитељ долазио камион с намирницама, довожен је црни хлеб, димљена риба, поврће... Од лекова су у ограниченим количинама добијале санитарни материјал и лекове за прву помоћ.

---

⁸ Француски краљ Луј XVI (1754-1793.), за време чије владавине је дошло до пропасти монархије. Конвент га је осудио на смрт и 21. јануара 1793. Луј XVI је изашао на стратиште.

Сви унаоколо су били уплашени, покровитељи и други имућни дародавци су се сад плашили да пружају помоћ обитељи. Велика кнегиња готово да није излазила ван капија обитељи како би се избегле провокације, сестрама је такође било забрањено да излазе на улицу. Међутим, установљени распоред дана обитељи се није мењао, само су службе постале дуже и молитва сестара усрднија. Отац Митрофан је сваког дана служио Литургију, било је много причесника. Неко време се у обитељи налазила чудотворна икона Мајке Божије Державна, обретена у подмосковском селу Коломенском на дан одрицања Цара Николаја II од престола. Испред иконе су служене саборне молитве.

После закључивања Брест-Литовског мира немачка влада је тражила пристанак совјетске власти да велика кнегиња Јелисавета Фјодоровна оде у иностранство. Немачки амбасадор Мирбах је два пута покушавао да се види с великом кнегињом и она је категорично одбила да отпугује из Русије. Говорила је: “Никоме ништа лоше нисам учинила. Нека буде воља Господња!”

Навешћемо одломке из писама велике кнегиње блиским људима: “...Господ нам је опет Својом великом милошћу помогао да преживимо дане грађанског рата и данас сам имала безграничну утеху да се молим... и присуствујем Божанственој служби кад је наш патријарх давао благослов. Свети Кремљ с видљивим траговима ових жалосних дана ми је био дражи него икада, и осетила сам у којој мери је Православна Црква истинска Црква Господња. Осетила сам тако дубоко сажалење према Русији и њеној деци, која сад не знају шта чине. Зар то није болесно дете, које сто пута више волимо за време болести него када је весело и здраво? Желела бих да понесем његову патњу, да га научим трпљењу, да му помогнем. Ево шта осећам сваког дана. Света Русија не може да погине. Али Бог у Библији показује како је опраштао Свом народу кад се он кајао и поново му даривао благословену силу.

Надајмо се да ће молитве које свакога дана постају све јаче, и све веће покајање умилостивити Приснодјеву, и да ће Она молити за нас Свог Божанственог Сина, и да ће нам Господ опростити.”

“...Велика Русија је потпуно уништена, али Православна Црква коју “врата пакла неће надвладати” постоји и жива је више него икада. И они који верују и не сумњају ни за тренутак угледаће “унутрашње сунце”, које обасјава таму за време разбеснеле буре... Само сам убеђена да је Господ Који кажњава исти Онај Господ Који воли. Много сам читала Јеванђеље и ако човек појми колико је велика жртва Бога Оца, Који је послао Свог Сина да умре и васкрсне за нас, тада ћемо осетити присуство Светог Духа Који обасјава наш пут. И тада радост постаје вечна, чак и ако наша једна људска срца и наши мали земаљски умови доживе тренутке који нам изгледају веома страшни... Радимо, молимо се, и сваког дана осећамо милост Божију. Свакога дана осећамо стално чудо. И други почињу то да осећају и долазе у нашу цркву како би одморили душу.”

Спокојство обитељи је било затишје пред буру. Прво су у обитељ послали анкете – упитнике за све који су у њој живели и налазили се на лечењу: име, презиме, годиште, социјално порекло итд. После тога је ухапшено неколико људи из болнице. Затим су објавили да ће сирочад преместити у интернат.

У априлу 1918. године на трећи дан Васкрса, на дан празника Иверске иконе Мајке Божије Јелисавета Фјодоровна је ухапшена и хитно одвежена из Москве. То се десило оног дана када је Његова Светост Патријарх Тихон посетио Марто-Маријинску обитељ, у којој је служио Божанску Литургију и молебан. После службе патријарх је до четири сата био у обитељи и разговарао с настојатељицом и сестрама. То су били последњи благослов

и поука поглавара Руске Православне Цркве Јелисавети Фјодоровној пред крсни пут на Голготу.

Готово одмах после одласка патријарха Тихона у обитељ су дошла кола са комесаром и красноармејцима – Литванцима. Дали су јој пола сата да се спреми. Настојатељица је стигла само да окупи сестре у цркви свете Марте и Марије и да им да последњи благослов. Плакале су све присутни сестре знајући да своју мајку и настојатељицу виде последњи пут. Јелисавета Фјодоровна се захвалила сестрама за самопожртвованост и оданост и замолила је оца Митрофана да не оставља обитељ и да служи у њој док то буде могуће.

С великом кнегињом су кренуле две сестре – Варвара Јаковљев и Катарина Јанишев. Пре него што је села у аутомобил настојатељица се прекрстила.

Једна од сестара обитељи, Зинаида, (у монаштву Надежда) се сећа: “..И одвезоше је. Сестре су трчале за њом колико су могле. Неке су падале по путу... Кад сам дошла на Литургију чула сам да ђакон изговара јектенију и не може, плаче... И одвезли су је у Јекатеринбург с некаквим пратиоцем, и Варвара је била са њом. Нису се растајале... Затим нам је послала писмо, баћушки и свакој сестри. Сто пет записа⁹ је било написано и свакој у складу с њеним карактером. Изреке из Јеванђеља, из Библије, а неке и нешто своје. Она је све сестре, сву своју децу знала...”

Када је сазнао шта се догодило патријарх Тихон је преко различитих организација које је поштовала нова власт покушавао да издејствује ослобођење велике кнегиње. Али се испоставило да су његови напори били узалудни. Сви чланови царског дома су били осуђени.

Јелисавета Фјодоровна и њене сапутнице биле су послате у Перм железницом. На путу у прогонство она је написала писмо сестрама своје обитељи. Ево одломака из њега:

“Господе, благослови, нека све вас утеши и укрепи Васкрсење Христово... Нека нас сачувају, драге моје, преподобни Сергије, светитељ Димитрије и света Ефросинија Полоцка... не могу да заборавим јучерашњи дан, сва драга и мила лица. Господе, како је велика њихова патња. О, како ме је срце болело. Сваког тренутка ми постајете све драже. Како да вас оставим, децо моја, како да вас утешим, како да вас укрепим? Не заборавите, рођене моје, све оно што сам вам говорила. Увек будите не само моја деца, него и послушне ученице. Збијте се и будите као једна душа, све за Бога и реците као Јован Златоуст: “Слава Богу за све!” Старије сестре, обједињујте сестре ваше. Молите патријарха Тихона да узме “пилиће” под своје окриље. Сместите га у моју средњу собу. Моју келију – за исповест, и велику – за пријем... Бога ради, не падајте духом. Мајка Божија зна због чега нам је Њен Небески Син послао ово искушење на дан Њеног празника... само не падајте духом и не губите снагу у својим светлим намерама, и Господ, Који нас је привремено раздвојио духовно ће нас укрепити. Молите се за мене, да будем достојна да се вратим својој деци и да се усавршавам ради вас, как бисмо све размислиле како да се припремимо за вечни живот.

Сећате се како сам се плашила да се за живот превише ослањате на моју подршку и како сам вам говорила: “Треба више да се прилепите уз Бога. Господ каже: “Сине Мој, дај Ми срце твоје и очи твоје нека гледају путеве Моје.” Тада будите сигурне да ћете све дати Богу ако му дате своје срце, односно себе саме.”

Сад преживљавамо једно исто и нехотице само у Њему налазимо утеху да носимо наш заједнички крст растанка. Господ сматра да треба да носимо Његов крст. Потрудимо

---

⁹ Пред крај 1918. године у обитељи је било сто пет сестара.

се да будемо достојне ове радости. Мислила сам да ћемо бити слабе, да нисмо дорасле да носимо велики крст. “Господ даде, Господ и узео.” Како је било угодно Богу, тако је и било. Нека је благословено име Господње заувек.

Какав пример нам даје свети Јов својом покорношћу и трпљењем у мукама. Зато му је Господ касније дао радост. Колико је било примера такве муке код светих отаца у светим обитељима, али је касније наступала радост. Припремите се за радост да поново будемо заједно. Будимо стрпљиве и смирене. Не ропћимо и благодаримо за све.

Ваша стална богомолница и мати која вас воли у Христу.

Матушка”.

Последње месеце свог живота велика кнегиња је провела у заточеништву у школи у предграђу града Алапајевска заједно с великим кнезом Сергејем Михајловичем (најмлађим сином великог кнеза Михајла Николајевича, брата цара Александра II), његовим секретаром – Фјодором Михаловичем Ремезом, тројицом браће – Јованом, Константином и Игорем (синовима великог кнеза Константина Константиновича) и кнезом Владимиром Палејем (сином великог кнеза Павла Александровича). Крај је био близу. Матушка настојатељица се припремала за овај исход, посвећујући све време молитви.

Сестре, које су пратиле своју настојатељицу одвежене су у Обласни савет и понуђено им је да иду на слободу. Обе су преклињеле да их врате код велике кнегиње. Тада чекисти почеше да их плаше мукама и мучењима, које предстоје свима који остану са њом. Варвара Јаковљев је рекла да је и крвљу спремна да се потпише да жели да подели судбину велике кнегиње. Тако је сестра Марто-Маријинске обитељи Варвара Јаковљев начинила свој избор и прикључила се заточеницима, који су очекивали да се реши њихова судбина.

Касно у ноћ 5. (18.) јула, на дан обретења моштију преподобног Сергија Радоњешког, велика кнегиња Јелисавета Фјодоровна је заједно са другим члановима царског дома бачена у шахту старог рудника. Кад су подивљали целати гурали велику кнегињу у црну јаму, она је понављала молитву, коју је на Крсту изговорио распети Спаситељ света: “Господе, опрости им, јер не знају шта чине” (Лк. 23, 34). Затим чекисти почеше да бацају у шахту ручне гранате. Један сељак који је био сведок убиства говорио је да су се из дубине шахте још дуго чули звуци Херувимске песме, коју су страдалници певали пред олазак у вечност.

Јелисавета Фјодоровна није пала на дно шахте већ на избочину, која се налазила на дубини од 15 метара. Поред ње је нађено тело Јована Константиновича с превијеном главом. У тешким преломима и убојима она је и овде покушавала да олакша патње ближњем. Прсти десне руке велике кнегиње и инокиње Варваре су биле савијене у знак крсног знамења. Умрле су у страшним мукама од жеђи, глади и рана.

Остаци настојатељице Марто-Маријинске обитељи и њене верне келејнице Варваре су 1921. године били довежени у Јерусалим и положени у гробницу храма свете равноапостолне Марије Магдалине у Гетсиманији.

Ово је био дуг и тежак пут. 18. (31.) октобра 1918. године тела страдалница су положена у дрвене сандуке и смештена у цркву на гробљу у Алапајевску, где се стално читао Псалтир и где су служени парастоси. Следећег дана ковчези су пренети у храм Свете Тројице, служена је заупокојена Литургија, а после ње – опело. Ковчези су стављени у гробницу храма са десне стране олтара.

Али, њихова тела нису дуго почивала овде. Црвена армија је напредовала и требало их је пренети на сигурније место. Овога се прихватио отац Серафим, игуман Алексејевског скита Пермске епархије, пријатељ и духовник велике кнегиње.

Одмах после октобарске револуције о.Серафим је био у Москви, разговарао је с великом кнегињом и позвао ју је да отпутује с њим у Алапајевск, где су по његовим речима у скитовима живели поуздани људи, који ће умети да сакрију и сачувају велику кнегињу. Јелисавета Фјодоровна је одбила да се крије, али је на крају разговора додала: “Ако ме убију, молим Вас да ме сахраните хришћански.” Испоставило се да су ове речи пророчанске.

Игуман Серафим је добио дозволу адмирала Колчака да превезе тела. Атаман Семјонов је за то издвојио вагон и дао пропусницу. И 1. (14.) јула 1919. године осам алапајевских ковчега је упућено у Читу. За помоћнике је о.Серафим узео два искушеника Максима Кануникова и Серафима Гневашова.

У Чити су ковчези довежени у Покровски женски манастир, где су монахиње окупале тела страсотрпаца и обукле велику кнегињу и инокињу Варвару у монашку одећу. Отац Серафим је са искушеницима скинуо даске на поду једне од келија, ископао је у њој гроб и положио свих осам ковчега засувши их невеликим слојем земље. У овој келији је о.Серафим лично остао да борави и да чува тела страдалника.

У Чити су се ковчези страдалника налазили шест месеци. Али је Црвена армија поново напредовала и остатке новомученика је сада требало онети изван граница Русије. Овај пут је започео 26. фебруара (11. марта) у време када је у железничком саобраћају владао потпуни хаос. Вагон се кретао заједно са фронтом: прође 25 врста напред, а онда се врати 15 врста уназад. Захваљујући пропусници вагон је стално откачиван и прикачиван за разне возове и кретао се према кинеској граници. Натупило је лето, из рупица на ковчезима је цурила течност, ширио се ужасан смрад. Кад би се воз зауставио пратиоци су скупљали траву и њоме брисали сандуке. Течност, која је текла из ковчега велике кнегиње је, како се сећа о.Серафим, миомирисала, и они су је брижљиво скупљали у флашицу као светињу.

На самој граници с Кином конвој је напао одред црвених партизана, који су покушавали да избаце из вагона сандуке с телима. Приспели кинески војници су терали нападаче и сачували тела страдалника од уништења.

Кад је њихов конвој стигао у Харбин тела свих алапајевских страдалника су била у стању потпуног распадања осим тела велике кнегиње и инокиње Вараваре. Кнез Н.А.Кудашов, који је позван у Харбин ради препознавања убијених и састављања протокола се сећа: “Велика кнегиња је лежала као жива и нимало се није изменила од дана кад сам се пре одласка у Пекинг опростио од ње у Москви, само је на једној страни лица имала велику модрицу од ударца приликом пада у шахту.

Наручио сам праве сандуке за њих и присуствовао сахрани. Знајући да је велика кнегиња увек изражавала жељу да буде сахрањена у Гетсиманији у Јерусалиму одлучио сам да испуним њену вољу – послао сам њен прах и прах њене искушенице у Свету Земљу, замоливши монаха да их прати до места последњег упокојења и да тако заврши започети подвиг.”

У априлу 1920. године ковчези страдалница су стигли у Пекинг, где их је дочекао начелник Руске духовне мисије архиепископ Иннокентије. После заупокојене службе привремено су били смештени у једној од гробница на гробљу мисије и одмах је почело уређење нове гробнице при храму светог Серафима.

Ковчези с телима велике кнегиње и инокиње Варваре у пратњи игумана Серафима¹⁰ и двојице искушеника су поново кренули на пут, овог пута из Пекинга у Тјанцин, а затим паробродом у Шангај. Из Шангаја у Порт-Сајд, где су стигла у јануару 1921. године. Из Порт-Сајда су ковчези у специјалном вагону послати за Јерусалим, где су их дочекали руски и грчки клир и многобројни поклоници, које је револуција 1917. године затекла у Јерусалиму.

Сахрану тела новомученица извршио је патријарх Дамјан уз саслуживање многобројног клира. Њихови ковчези су смештени у гробницу испод доњег свода храма свете равноапостолне Марије Магдалине у Гетсиманији.

Кад је отворен ковчег с телом велике кнегиње просторију је испунио миомирис. По речима архимандрита Антонија (Грабеа) осећао се јак мирис који је подсећао на мед и јасмин”. Мошти новомученица су делимично биле нетрулежне.

Јерусалимски патријарх Диодор је благословио да се обави свечано преношење моштију новомученица из гробнице, где су се до тада налазиле, у сам храм свете Марије Магдалине.

2. маја 1982. године – на празник светих жена-мироносица на богослужењу су се користили свети путир, Јеванђеље и воздуси, које је храму поклонила велика кнегиња Јелисавета Фјодоровна када је била овде 1886. године.

1992. године Архијерејски Сабор Руске Православне Цркве је канонизовао руске новомученице, преподобномученице велику кнегињу Јелисавету и инокињу Варвару, одредивши да се спомен на њих слави на дан њихове смрти 5. (18.) јула.

Народни глас није случајно још за живота велику кнегињу назвао светом, јер је она била живи сведок вечности у нашем свету, у нашој земаљској отаџбини. Прешла је у Православље на Лазареву суботу и то је пророчански указало пут који јој је предстојао.

Сви се сећамо да после Лазареве суботе следи Улазак Господњи у Јерусалим и да почиње Страсна седмица. Тако је и у животу Јелисавете Фјодоровне заједно са жалостима и губицима постојала и велика радост – оснивање обитељи милосрђа – Лазаревог дома, постојала је и свеопшта љубав народа којем је служила. Али затим су уследиле Страсна седмица и Голгота. Примила је Голготу с молитвом за оне који су је разапињали, испуњавајући до последњег тренутка оно што је заповедио Сам Господ.

Сетимо се да се у свом последњем писму сестрама Марто-Маријинске обитељи настојатељица моли за своју “дечицу” преподобној Ефросинији Полоцкој, чије су мошти некада почивале у Јерусалиму. Није случајно да се настојатељица обраћа првој “руској матушки”, јер је она и сама достојно наставила подвиг духовног мајчинства, које је преподобна оставила у аманет. Мошти преподобне Ефросиније Полоцке су почивале у Јерусалиму и одвежене су у Русију, а седам и по векова касније остаци преподобномученице Јелисавете, одвезене из Русије нашле су уточиште у Светој Земљи. Данас оне почивају у храму свете мироносице Марије Магдалине, који крунише Елеонску гору, одакле се Васкрсли Христос вазнео у слави, како би сео с десне стране Бога Оца. Овај храм и мошти свете Јелисавете и Варваре духовно спајају Свету Земљу и Русију.

---

¹⁰ На обронцима Елеонске горе налази се место које се зове Мала Галилеја, где је смештена резиденција Јерусалимског Патријарха. У врту резиденције налазе се две светиње: темељ куће у којој се Господ јавио учеицима после Свог васкрсења и капела, саграђена на месту где се Архангел јавио Мајци Божијој и предсказао јој скоро Њено успење. У близини ове капеле, по благослову Патријарха Дамјана игуман Серафим је саградио себи колибицу и живео је у њој до саме смрти, која је уследила у 85. години живота. Сахрањен је близу своје келије.

И ако некада васкрсне слободна православна Русија – држава Мајке Божије, свете мошти велике настојатељице обитељи у част светих жена мироносица Марте и Марије ће можда бити пренете (као некада мошти преподобне Ефросиније Полоцке) у земљу за коју је она положила свој живот. Тада ће гробница, коју је за себе припремила велика кнегиња у Марто-Маријинској обитељи примити настојатељицу, већ прослављену у светима, под покров Саме Пречисте Мајке Господа. И можда ћемо доживети тренутак, кад ће у обитељи коју је она основала стајати храм у име свете преподобномученице Јелисавете.

У њеном духовном подвигу видимо како се сједињују путеви светости. Она је била и благоверна кнегиња, и праведница, и преподобна, и мученица. Следила је речи пророка Исаије, који је на питање Бога: “Кога да пошаљем, и ко ће поћи за Нас?” (Ис. 6, 8), одговорио: “Ево ме, пошаљи мене” (Ис. 6, 8). Живот велике кнегиње Јелисавете Фјодоровне је дивно јединство путева светих праведних Марте и Марије у ново време. Прва света жена Русије – света равноапостолна велика кнегиња Олга пре свог обраћања у Христову веру није опраштала својим непријатељима и сурово се осветила за смрт свог мужа. Готово 1000 година касније света велика кнегиња Јелисавета не само да опрашта мужевљевим убицама, већ се пред мученичку смрт моли Богу да опрости и њеним убицама.

Велика кнегиња није променила своје име ни када је прешла у Православље, а ни у монаштву. Тим самим је потврдила да је основа духовног подвига, који је она узела на себе била иста читавог њеног живота. “Јелисавета” у преводу са старојеврејског значи “она која поштује Бога”. Трепетно поштовање Бога и љубав према свему Божијем су главне особине велике кнегиње, које су јој помогле у свим животним превратима. Њен завет који нам је дала јесте да све покривамо љубављу.

Руске жене имају пример за подражавање: треба да науче да живе и да се моле као што се молила Јелисавета Фјодоровна у Покровском храму када се враћала из московских јазбина: с великом жалашћу срца, с љубављу и надом у милост Божију, како би се извршило враћање вери, љубави, обнављање живота несрећних људи, који лутају по беспућима земље наше.

И још једна ствар. Данас је реч изгубила вредност. Речима, чак и најузвишенијим и најтачнијим тешко је изменити стање људи у друштву, у којем су разврат и насиље постали национална несрећа. Да би реч почела да делује морамо да испунимо Спаситељеву заповест: “Благо онима који чују реч Божију и испуњавају је” (Лк. 11, 28). Овим речима се завршава зачало из Јеванђеља у којем се говори о томе кеко је Господ посетио кућу Лазара, Марте и Марије. На испуњавање ове заповести нас зову велика матушка земље руске, света преподобномученица Јелисавета и читав сабор светих рускиња.

Милосрдна сестра Марто-Маријинске обитељи Варвара Јаковљев је као једна од првих кренула стопама велике кнегиње и почела да служи ближњима у обитељи коју је основала Јелисавета Фјодоровна. Она је била келијница настојатељице и једна од њених најближих сестара. Али се није гордила због тога, остајући нежна и свима приступачна. Људи блиски Јелисавети Фјодоровној су је добро знали и звали Варја.

Одакле и из какве средине је у обитељ дошла сестра Варвара није нам познато. За својом матушком-настојатељицом она је пошла на страдање и смрт, испунивши завет Господа: “Нема веће љубави до ако неко положи живот свој за другове своје” (Јн. 15, 13). Сви алапајевски заточеници су знали шта их очекује у блиској будућности. Они су се

свесно спремали за смрт и молили Господа да их укрепи у исповедничком подвигу. Преподобномученица Варвара је завршила свој подвиг у узрасту од тридесет пет година.

Треба рећи још неколико речи о даљој судбини оца Митрофана Сребрјанског, који је достојно учествовао у духовном подвигу велике матушке у обитељи коју је она основала.

Са хапшењем настојатељице обитељ је практично прекинула своју добротинитељску делатност, иако је постојала још седам година. Отац Митрофан је наставио да духовно руководи сестрама све до затварања обитељи.

Његова Светост Патријарх Тихон, који је више пута служио у Марто-Маријинској обитељи је за време једног од својих долазака извршио је монашки постриг оца Митрофана с именом Сергије, и његове попадије Олге с именом Јелисавета.

1926. године отац Митрофан је ухапшен и протеран у Сибир, затим су уследиле године заточеништва у ГУЛАГ-у. Шеснаест година је провео у логорима. Последње место прогонства је било село Владичино у Тверској области.

Његова вољена попадија је до краја била са њим. У прогонству ју је задесила парализа и отац Митрофан ју је брижно неговао. Живели су у колибици с три прозорчета испод сламеног крова. Две жене су долазиле да им помогну. Људи су га овде поштовали као свеца.

Упокојио се 5. априла 1948. године од фиброзне упале плућа. Сахрањен је тамо, у Владичном. Када су две године касније у исти гроб спуштали ковчег са телом матушке, поклопац ковчега у којем су почивали остаци оца Митрофана се померио и испоставило се да му је тело нетрулежно. Мештани су почели да поштују оца Митрофана као свеца убрзо после његовог упокојења. У Тверској епархији се прикупља материјал за његово прослављање у збору светих новомученика и исповедника руских.

Акатист
светој преподобномученици
великој кнегињи руској Јелисавети

Кондак 1

Изабрана од рода моћног, кћери руска, која си љубављу изобилном и милосрђем Богу и људима добро послужила, за веру у Христа Господа нашег душу своју положила и венцем славе Христове украшена, опевамо подвиге и страдања твоја, с љубављу ти кличући овако: Радуј се, света преподобномученице Јелисавето, лепото Цркве Руске, ти која си удостојена да невеста Христова будеш.

Икос 1

Ти која си анђеоском љубављу Христа заволела и Њему Једином да послужиш желела, од младости од мајке своје учена, у труду, молитвама и милостињи врлински си пример показала. По упокојењу мајке твоје и ближњих сродника, схватила си да ти је Господ крсни пут заповедио. Због тога дивећи се таквом твом избору од младости с умилењем ти кличемо:

Радуј се, ти, која си од младости Христа заволела;
радуј се, Христово јагње изабрано.
Радуј се, ти, која си од родитеља семе вере примила;
радуј се, ти, коју су они у страху Божијем васпитали.
Радуј се, ти, која си добродетељи од мајке своје наследила;
радуј се, ти, која си од ње марљивости и милосрђу научена.
Радуј се, ти, која си срцем у Богу утврђена;

радуј се, ти, која си с вером и уздањем крст свој понела и за Христом кренула.
Радуј се, земље - отаџбине твоје цвете миомирисни;
радуј се, ти, која си чистотом живота свога небеса обрадовала.
Радуј се, ти, коју Бог изабра на служење страдалницима;
радуј се, молитвенице наша пред Богом.
Радуј се, света преподобномученице Јелисавето, лепото Цркве Руске, ти која си
удостојена да невеста Христова будеш.

Кондак 2

Виде Господ твог срца добру жељу, како си од младости желела да живот проводиш у побожности и чистоти, ка небеској красоти очи срца свога управивши и огањ љубави према Богу у себи упаливши. Молитвама твојим и наша срца љубављу према Богу просвети да Му са тобом кличемо: Алилуја.

Икос 2

Разумом вишњим просвећивана, света Јелисавето, ниси се побојала да отаџбину своју оставиш, и дом оца својега, и да се у новој отаџбини настаниш када си се венчала с руским великим кнезом Сергијем, да с њим Богу послужиш, и заједно са супругом својим у целомудрију живела си, истинску љубав према људима руским показујући. А ми ти с љубављу кличемо овако:

Радуј се, славна из земље Запада дошљакињо;
радуј се, ти, која си нову отаџбину – земљу руску стекла.
Радуј се, благоверна кнегињо, ти, која си земљи нашој верно послужила;
радуј се, у добрим делима нашим наставнице.
Радуј се, ти која си у супружничтву у љубави и целомудрију живела;
радуј се, јер си супругу твоме у делима добрим мудра помоћница била.
Радуј се, покровитељко побожних супружника;
радуј се, ти, која нас мајчинском љубављу грејеш.
Радуј се, ти, која си пожелела да заповести Господње испуниш;
радуј се, ти, која си ревност према Богу у срцима нашим запалила.
Радуј се, ти, која си људе красотом душевном и телесном радовала;
радуј се, украсе васцелог хришћанског света.
Радуј се, света преподобномученице Јелисавето, лепото Цркве Руске, ти која си
удостојена да невеста Христова будеш.

Кондак 3

Силом Божанствене благодати за спасење мудрошћу обдарена, разумом твојим спознала си веру истиниту, кнегињо милостива Јелисавето, и када си у Светој Земљи боравила, учврстила си се у жељи да Православље примиш, певајући Богу, Који те је просветио: Алилуја.

Икос 3

Имајући срце налик на земљу добру, веру православну без муке си примила, јер си светог Миропомазања и Причешћа Светим Христовим Тајнама на празник Васкрсења праведног Лазара удостојена. А ми, који славимо просвећење твоје благодаћу Светога Духа величамо те:

Радуј се, ти, која си на дан Васкрсења праведног Лазара веру православну примила;
радуј се, плоде благословени земље руске.

Радуј се, Миропомазањем Светога Духа запечаћена;

радуј се, ти, која си у Православљу име од рођења ти дато сачувала.

Радуј се, свете праведне Јелисавете имењакињо;

радуј се, јер си животу њеном усрдно у подвизима подражавала.

Радуј се, ти, која синовима Запада пут вере истините показујеш;

радуј се, јер људи благочестиви земље Руске спомен твој с љубављу поштују.

Радуј се, милостива мати, ти, која си милост Владике и Господа стекла;

радуј се, ти, која се за помиловање наше усрдно молиш.

Радуј се, ти, која си у срцу свом Божанственоу светлост носила;

радуј се, ти, која таму живота нашег светлошћу заповести Христових обасјаваш.

Радуј се, света преподобномученице Јелисавето, лепото Цркве Руске, ти која си удостојена да невеста Христова будеш.

Кондак 4

Бура злобе непријатеља рода људског не поколеба те, света, кад супруг твој мученичку смрт претрпе, њему састрадавајући велику си храброст и хришћанску љубав показала. А анђели душу супруга твог узносећи појаху: Алилуја.

Икос 4

Кад чуше руски људи за убиство благовернога кнеза Сергија, мољаху Бога да те укрепи, света Јелисавето, у ношењу жалости ове. А ти, жртвеном љубављу укрепљивана, у тамници убицу супруга твога посетила си, на покајање си га подстицала и молитве Господу узносила да му опрости. Тога ради прими од нас, недостојних, похвале ове:

Радуј се, ти, која си заповест Христову о љубави према непријатељима испунила;

радуј се, ти која си убици супруга свога јеванђељски опростила.

Радуј се, ти, која си многе жалости и несреће претрпела;

радуј се, ти, која нам помажеш да бремене тескоба и туга носимо.

Радуј се, ти, која заблуделе на пут истине и покајања упућујеш;

радуј се, за спасење грешника топла заступнице.

Радуј се, ти, која нас у мраку туге светлошћу наде обасјаваш;

радуј се, звездо-водиљо свима који спасење ишту.

Радуј се, ти, која чиниш да срца наша окамењена умилење обузме;

радуј се, у свакој жалости нашој Христу за нас топла молитвенице.

Радуј се, ти, која си злобу света добром побеђивала;

радуј се, ти, која си људима руским љубав истинску показала.

Радуј се, света преподобномученице Јелисавето, лепото Цркве Руске, ти која си удостојена да невеста Христова будеш.

Кондак 5

Као од Бога послана звезда засјала си у земљи руској, света Јелисавето, кад богатство за прах сматрајући у руке Божије живот свој предаде, да Му послужиш постом и молитвом и према страдалницима показала си велику љубав и милосрђе. Тако и пут нашег живота светлошћу добродетели твојих обасјај, да радосно ускликнемо Богу: Алилуја.

Икос 5

Видевши те људи од Бога чуваног града Москве као дивну саздатељку обитељи Милосрђа, обрадоваше се, јер многе жене и девојке руске нађоше овде тихо и душеспасоносно пристаниште, подражавајући светим женама-мироносицама Марији и Марти у служењу Богу и ближњима. Тога ради, прослављајући те говоримо овако:

Радуј се, ти која си у слави земаљској таштину светског живота увидела;
радуј се, ти која си имање своје поделила и сиромаштво Христово заволела.
Радуј се, ти, која си град Москву обитељи дивном украсила;
радуј се, ти, која си благи јарам Христов на себе примила.
Раду се, ти која си многе жене и девојке у обитељ Милосрђа довела;
радуј се, мудра управитељко ка спасењу сестара твојих.
Радуј се, ти, која си служењу светих жена-мироносица Марте и Марије подражавала;
радуј, се обитељи твоје, свагда будна чуварко.
Радуј се, ти, која нас у подвигу живота духовног утврђујеш;
радуј се, ти која нам пут од земље ка небу показујеш.
Радуј се, светило милосрђа, што над градом Москвом изађе;
радуј се, покровитељко свих који живот на служење ближњима дадоше.
Радуј се, света преподобномученице Јелисавето, лепото Цркве Руске, ти која си удостојена да невеста Христова будеш.

Кондак 6

Проповедница љубави Божанствене и милосрђа Његовог, ревнитељка побожности била си у земљи нашој, света Јелисавето, у срцима људи руских љубав према Господу и милосрђе према браћи и сестрама нашим, који су у невољама, распламсаваш, да и ми твој завет следећи кличемо Богу: Алилуја.

Икос 6

Заблистала си светлошћу врлинског живота у земљи руској, преподобна мати наша Јелисавето, у збору монашком, у посту и уздржавању, у ноћним бдењима и појањима молитвеним живела си, побожности и смирењу сестре обитељи твоје поучавајући, да и ми које на тесни пут подвига духовног упућујеш блаженом тебе називамо:

Радуј се, ти, која си пут монашког равноанђеоског живота изабрала;
радуј се, ти, која си заветом целомудрија чистоту срца свога показала.
Радуј се, ти, која си заветом сиромаштва висину духа свога показала;
радуј се, ти, која си заветом послушања Богу и ближњима послужила.

Радуј се, мудра кнегињо и инокињо пречасна;
радуј се, за пример женама хришћанским одозго одређена.
Радуј се, ти која си постом, бдењем и непрестаним молитвама Богу угодила;
радуј се, ти, која од сна греховног душе наше будиш.
Радуј се, ти, која свакога на испуњење заповести о љубави према Богу и ближњима упућујеш;
радуј се, ти, која нас молитви срдачној учиш.
Радуј се, наставнице инокиња и сабеседнице Анђела;
радуј се, у збору преподобних жена на небесима прослављена.
Радуј се, света преподобномученице Јелисавето, лепото Цркве Руске, ти која си удостојена да невеста Христова будеш.

Кондак 7

Желећи да вољу Господњу разумеш, света Јелисавето, у потпуности си предала себе на послушање старцима Гаврилу Спасо-Јелезаровском, Алексију Зосимовском, а такође си друге богомудре старце питала, ништа без благослова њиховог не чинећи, вољу, пак своју одсецајући, тако си и живот у обитељи Милосрђа добро уређивала, непрестано кличући Богу: Алилуја.

Икос 7

Ново чудо показа Господ, кад дарова ти, света Јелисавето, благодат и силу да болести лечиш, узете укрепљујеш, унесрећенима помажеш, за увређене се заступаш. А ти, која си олакшање и утеху страдалницима давала, немоћнима, од свих остављенима и унакаженима, послужила си са смирењем и љубављу. Тако и нас, грешне, твојом молитвом исцели и буди нам наставница спасења, да ти благодарно ускликнемо:

Радуј се, ти, која си у послушању духовним оцима и великим старцима живела;
радуј се, ти, коју су велика матушка Руси прозвали.
Радуј се, ти, која си дар да номоћне душе лечиш, од Бога стекла;
радуј се, ти која си болесне и безнадежне са одра болести подизала.
Радуј се, удовица и сирочади милосрдна брижнице;
радуј се, гладних хранитељко и људи у невољи брза заступнице.
Радуј се, ти, која презрене и одбачене ниси остављала;
радуј се, ти која си многе душе од мрака греховног и погибелји спасила.
Радуј се, мудра утешитељко очајника у невољи и нападима;
радуј се, ти, која нас обременене болестима и жалостима укрепљујеш.
Радуј се, за грешнике у покајању пред Богом заступнице;
радуј се, људима руским од Бога дарована милостива помоћнице.
Радуј се, света преподобномученице Јелисавето, лепото Цркве Руске, ти која си удостојена да невеста Христова будеш.

Кондак 8

Чудно и страшно виђење јави Господ духовнику обитељи Милосрђа оцу Митрофанију. Ти, пак, света мати, ово виђење објашњавајући, прорекла си да велико и

страшно искушење иде на Цркву Руску и државу нашу: светиња скрнављење, борба братоубиствена, смута велика, мученичка смрт породице царске; али смиловаће се Бог Русији по молитвама светих њених, с којима ти данас Богу кличеш: Алилуја.

Икос 8

Сва благодаћу Божанственом просвећивана, света Јелисавето, очима разума похођење Божије земље наше видела си и пророчански си објављивала, да ће многи мученици и исповедници у земљи руској заблистати. Тако си Русе позивала да све надање у Божију Мајку положи, јер ће се молитвама Њеним уредити и благословити земља наша. А ми, знајући да се пророчанство твоје о судбини отаџбине наше остварило блаженом те зовемо овако:

Радуј се, ти која си храм Покрова Пресвете Богородице у обитељи Милосрђа подигла;

радуј се, ти која си тако у руке Пречисте Мајке Господа обитељ твоју предала.

Радуј се, храмова Божјих градитељко;

радуј се, пред Богородицом свагда будна молитвенице наша.

Радуј се, ти, која си црквама Божјим добро чинила;

радуј се, ти, која си се ради живота вечног увек будно трудила.

Радуј се, ти, која си животом својим Богу и Пресветој Богородици верно послужила;

радуј се, ти, која си нас учила да све уздање у Бога полагамо.

Радуј се, ти која кротост, тишину и мир срцима нашим дајеш;

радуј се, ти која си благодатним даровима Духа Светог украшена.

Радуј се, јер си прозорљиво прорекла велике муке земље наше;

радуј се, јер јој се смилова Господ.

Радуј се, света преподобномученице Јелисавето, лепото Цркве Руске, ти која си удостојена да невеста Христова будеш.

Кондак 9

Сва љубављу према Богу горећи, света Јелисавето, ниси се уплашила кад дођоше у обитељ коју ти основа, људи безумни, желећи да суд неправедни над тобом изврше. А ти, од Господа чувана, тада си смрт избегла, за уразумљење и просвећење неразумних и заблуделих молећи се, Богу пак у захвалности кличући: Алилуја.

Икос 9

Беседници људски устима неће моћи достојно да похвале снагу љубави твоје у дане беда и напасти великих, које обузеше отаџбину нашу, кад ти не хтеде да напустиш Русију и обитељ, што си је основала, храбрећи сестре своје да бране веру православну чак до смрти. А ми те с љубављу хвалимо:

Радуј се, ти, која си земљу нашу заволела;

радуј се, ти коју су Руси с љубављу прославили.

Радуј се, ти, која нас учиш да се штитом вере у борби са непријатељем бранимо;

радуј се, ти, која утврђујеш у нама решеност да за Господом крсним путем идемо.

Радуј се, ти, која си сестре обитељи Милосрђа у вери и нади утврдила;
радуј се, ти, која си их на подвиг мучеништва за Христа упутила.
Радуј се, ти, која си удостојена да постанеш заједничарка у страдањима Христовим;
радуј се, ти, која си у исповедничком подвигу Русе утврдила.
Радуј се, ти, која си многе из провалије погибељи спасила;
радуј се, обитељи твоје и града Москве помоћнице, покровитељко и заштитинице.
Радуј се, ти, која нас љубави жртвеној, вечној учиш;
радуј се, ти, која си ушла у радост Господа твојега.
Радуј се, света преподобномученице Јелисавето, лепото Цркве Руске, ти која си удостојена да невеста Христова будеш.

Кондак 10

Спасоносни подвиг тражећи, света Јелисавето, с радошћу си благодарила Богу, јер те удостоји да крст Његов понесеш. Тако заблиста победом вера твоја, кад си према Голготи својој идући непрестано клицала: “Слава Богу за све!” Умоли, о мати, наша, да нам дарује Господ да стекнемо мудрост и снагу за веру праву да чак до смрти стојимо и кличемо Му једним устима и једним срцем: Алилуја.

Икос 10

Као бранич необориви и заступница за земљу Руску дарова нам се света икона Мајке Божије Државна, коју си, света Јелисавета, примила у обитељ Милосрђа, као знамење победе над властодршцима таме века овог. Тога ради и ми, све уздање у Државну Владичицу отаџбине наше положивши, тебе као истинску служитељку и послушницу Пречисте Мајке Господа хвалимо:

Радуј се, благодаћу и силом Божијом испуњена;
радуј се, ти, која си добар удео изабрала, који се неће одузети од тебе.
Радуј се, ти, која си се у кротости и смирењу на Мајку Божију угледала;
радуј се, мудра јеванђељска дјево, која си јелеј благодати сакупила.
Радуј се, Пресвета Дјеве трепетна поштоватељко;
радуј се, ти, која се пред Престолом њеним непрестано за нас молиш.
Радуј се, ти која си нам пример самопрегорности показала;
радуј се, ти која нас учиш да немоћи једни других носимо.
Радуј се, ти која си кроз земаљске муке и страдања у Царство Небеско ушла;
радуј се, ти, која си љубави и трпљењу у страдањима ради Господа све учила.
Радуј се, ти, која си анеђеоски на земљи живела;
радуј се, ти, која си на небу наследила венац славе.
Радуј се, света преподобномученице Јелисавето, лепото Цркве Руске, ти која си удостојена да невеста Христова будеш.

Кондак 11

Појање моитвено Мајци Божијој уносила си, света Јелисавето, на дан празника Иверске иконе Њене, кад те нечастиви бацише у тамницу. А ти си благодарила Христу

Богу нашем, Који ти даде не само да у Њега верујеш, већ да и за Њега пострадаш, у оковима тамничким појући Му: Алилуја.

Икос 11

Светлост Божанстена обасја та, мученице света, кнегињо Јелисавето, заједно са преподобномученицом Варваром у Христу сестром твојом и другим страсотрпцима угледним, кад си у дубоки ров бачена, тамо ране великог кнеза Јована превила, страдања умирућих олакшавала, појући свештене песме, а за убице твоје молила си се: “Оче, опрости им, јер не знају шта чине.” Излечи и наших душа ране, о мати наша, да ти са љубављу кличемо:

Радуј се, ти, која си мученичку смрт своју предвидела;
радуј се, царске мученице.

Радуј се, ти, која си на дан преподобног Сергија постала заједничарка у страдањима Христовим;

радуј се, силом Божанственом у страдањима укрепљивана.

Радуј се, ти, која си се за мучитеље своје, Христу подражавајући, молила;

радуј се, ти која си до саме смрти своје песму Богу појала.

Радуј се, ти, која си крвљу својом земљу нашу оросила;

радуј се, ти, која си збору новомученика руских прибројана.

Радуј се, јер си збору преподобних и праведних жена заједничарка постала;

радуј се, светих благоверних кнегиња земље руске достојна наследнице.

Радуј се, жртво непорочна, благопријатна, Богу принета;

радуј се, ти, која са свима светима земље наше ликујеш.

Радуј се, света преподобномученице Јелисавето, лепото Цркве Руске, ти која си удостојена да невеста Христова будеш.

Кондак 12

Као благодати испуњени сасуди показаше се часне мошти ваше, свете преподобномученице Јелисавето и Варваро, које желећи од скрнављена и поруга да спасу, благочестиви људи из Русије у Свети град Јерусалим пренесоше и у селу Гетсиманском на гори Елеонској погребеше, а они који долазе да им се поклоне блаженима вас називају, кличући Богу, дивном у светима Својим: Алилуја.

Икос 12

Светлости небеске и миомириса дивног храм свете мирносице Марије Магдалине у Јерусалиму испуни се када ковчег са телом велике кнегиње Јелисавете отворен би. Зато се данас сва чеда Цркве Православне радују и веселе у Господу, прибегавајући кивоту с моштима твојим, преподобномученице Јелисавето, који чудеса точи свим верујућима и благодарјећи Господу Који те прослави поју овако:

Радуј се, јер мошти твоје, у Свети град Јерусалим донете, процветаше нетрулежношћу;

радуј се, ти, која си моштима твојим Свету Земљу са земљом руском духовно сјединила.

Радуј се, ти која си јављањем моштију твојих Цркву Руску развеселила;
радуј се, ти, која си руске људе у расејању духовно укрепила.
Радуј се, крај Гроба Господњег погребена;
радуј се, у храму свете жене-мироносице Марије Магдалине упокојена.
Радуј се, јер мошти твоје исцељују сваке жалости и болести;
радуј се, сведоче вечности у животу пролазном.
Радуј се, ти, која си венац добродетељи у себи сјединила;
радуј се, непознатим путевима Божјим прослављена.
Радуј се, Горњег Јерусалима становнице блажена;
радуј се, ка Јерусалиму Небеском свима нама путеводитељко.
Радуј се, света преподобномученице Јелисавето, лепото Цркве Руске, ти која си
удостојена да невеста Христова будеш.

Кондак 13

О велика мученице, жена руских украсе и радости наша, кнегињо милостива
Јелисавето, прими уздахе срца наших, које ти с љубављу приносимо, и твојим
заступништвом пред Господом дух праве вере и побожности у нама укрепи, у
добродетељи и милосрђу нас утврди, помози да крст жалости с трпљењем и надом
понесемо, у љубави и миру народ наш сачувај, да се удостојимо да у радост Господа
уђемо са Анђелима и свим светима појући Му: Алилуја.

Молитва светим преподобномученицама великој кнегињи Јелисавети и инокињи Варвари

О свете новомученице Руске, велика кнегињо Јелисавето и сестро њена по
милосрђу, пречасна инокињо Варваро, које заједно пут својим у многим мукама
завршисте, Јеванђељске заповести на делу у обитељи Милосрђа испунисте, које се ради
вере православне подвизавасте до смрти у последња времена ова, и добри плод у трпљењу
страсти Христу принесосте! Молите Му се, као Победнику смрти, да утврди Цркву Руску
православну и отаџбину нашу, крвљу и страдањима новомученика искупљену и да не да
непријатељим Русије да разграбе благо наше. Јер гле, лукави непријатељ се наоружа
против нас, желећи да нас погуби у међусобицама, тескобама, неиздрживим тугама,
болестима, нуждама и недаћама љутим. Умолите Господа да победи све немоћне дрскости
њихове; веру у срцима Руса утврдите, да кад нам дође искушења час храбрости дар
примимо по вашим молитвама, одрекавши се себе и узевши крст свој, кренемо за Христом
разапињући своје тело са страстима и похотом. Сачувајте нас од свакога зла, осветите
путеве живота нашег, дарујте искрено покајање, тишину и мир душама нашим, измолите
од Господа да се митарстава горких и вечне муке избегемо и Царства Небеског
наследници будемо са свим светима, који од века угодише Богу, да радујући се, узнесемо
хвалу, част и поклоњење Оцу и Сину и Светоме Духу у векове векова. Амин.

Тропар, глас 1

Смиренумудријем достојанство кнежевско сакривши, богомудра Јелисавето, двоструким служењем Марте и Марије Христу си угодила. Милосрђем, трпљењем и љубављу себе унапред очистивши као жртва праведна Богу себе принела си. А ми, поштујући твој врлински живот и страдања твоја, као истинску наставницу усрдно молимо те: света мученице велика кнегињо Јелисавето, моли Христа Бога да спаси и просвети душе наше.

Кондак, глас 5

Од славе царске узевши Крст Христов, прешла си ка слави небеској, молећи се за непријатеље и стекла си радост вечну, света мученице кнегињо Јелисавето, а и ти Варваро мученице. Зато вас молимо, молите се за душе наше.

Величање

Величамо вас, свете страдалнице Јелисавето и Варваро, и поштујемо часна страдања ваша, која сте за Христа претрпеле.